Akademia Górniczo-Hutnicza
Wydział Elektrotechniki, Automatyki,
Informatyki i Inżynierii Biomedycznej

Adrian Horzyk

WSTĘP DO INFORMATYKI

Drzewa i struktury drzewiaste

DEFINICJA DRZEWA

Drzewo to struktura danych składająca się z **wierzchołków** (węzłów) i **krawędzi**, przy czym krawędzie łączą wierzchołki w taki sposób, iż istnieje zawsze dokładnie jedna droga pomiędzy dowolnymi dwoma wierzchołkami.

Drzewa w informatyce rosną w dół!

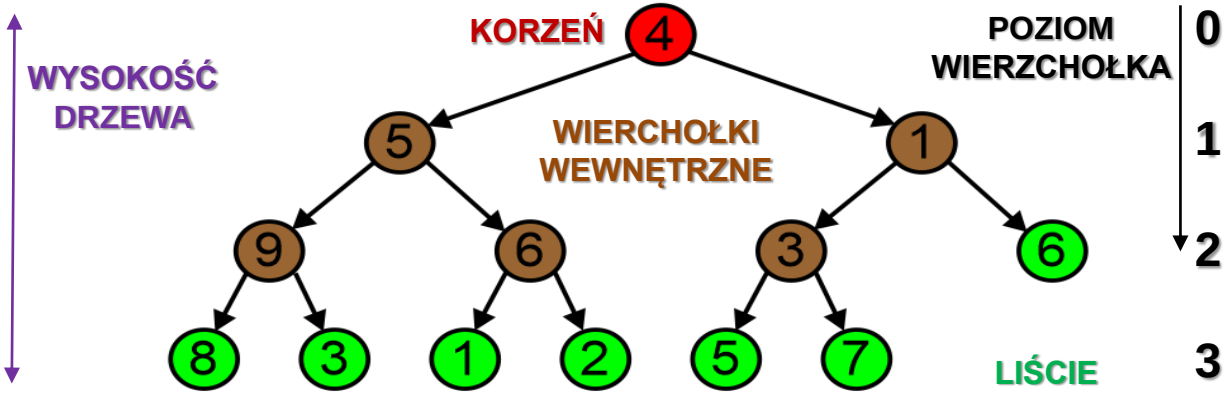

Lista przekształcona w drzewo binarne: [4]-[5]-[1]-[9]-[6]-[3]-[6]-[8]-[3]-[1]-[2]-[5]-[7]

Wierzchołki w drzewach przedstawiamy **w postaci warstwowej**,
tzn. każdy wierzchołek w drzewie znajduje się na jakimś **poziomie**.

Poziom wierzchołka w drzewie jest równy długości drogi łączącej go z korzeniem. Korzeń drzewa jest na poziomie 0.

Wysokość drzewa równa jest maksymalnemu poziomowi drzewa, czyli długości najdłuższej spośród ścieżek prowadzących od korzenia do poszczególnych liści drzewa.

Wierzchołki mogą posiadać **rodzica**, który jest umieszczony na wyższym poziomie oraz **dzieci**,
które są umieszczone na niższym poziomie. Niektóre dzieci nie posiadają własnych dzieci i są **liśćmi**.

Dzieci jednego rodzica nazywamy **rodzeństwem**.

Wierzchołki, które nie posiadają ani jednego dziecka nazywamy **liśćmi**.

Przodkami są rodzice oraz rekurencyjnie rodzice rodziców.

Potomkami są dzieci oraz rekurencyjnie dzieci dzieci.

Wierzchołki posiadające zarówno rodzica jak i przynajmniej jedno dziecko nazywamy **wierzchołkami wewnętrznymi**.

Każde drzewo posiada wyróżniony, nie posiadający rodzica wierzchołek, który nazywamy **korzeniem**.

PARAMETRY DRZEW

Drogę (ścieżkę) w drzewie pomiędzy dwoma wierzchołkami wyznaczamy poprzez wierzchołki pośrednie przechodząc po łączących je krawędziach.

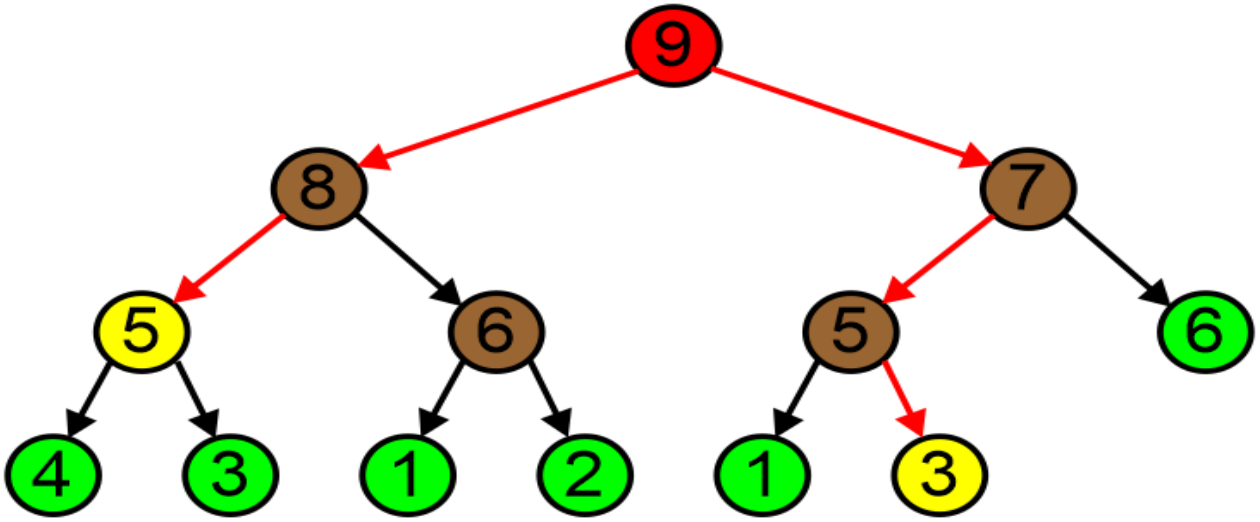

Długość drogi pomiędzy dwoma wierzchołkami w drzewie wyznaczamy jako ilość krawędzi, po których trzeba przejść, żeby przejść z jednego wierzchołka do drugiego.

W drzewach **nie istnieją cykle**, czyli nietrywialna droga posiadająca początek i koniec w tym samym wierzchołku. Drzewa **nie posiadają też kilka alternatywnych dróg** pomiędzy tymi samymi wierzchołkami, lecz tylko dokładnie jedną:

Jeśliby do drzewa dodano taką krawędź, która by utworzyła cykl lub alternatywną drogę, wtedy drzewo staje się **grafem**:

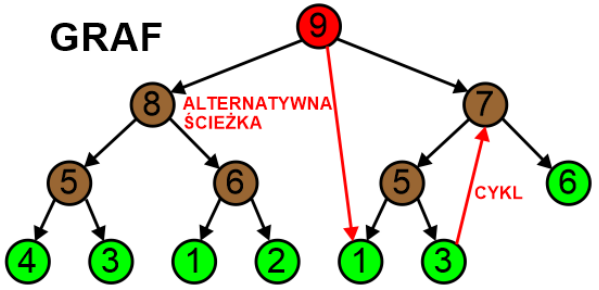

WYWAŻANIE DRZEW

Drzewo binarne jest wyważone (zrównoważone), gdy wysokość lewego i prawego poddrzewa każdego jego wierzchołka nie różni się o więcej niż jeden.

Drzewo jest doskonale zrównoważone, gdy dodatkowo wszystkie jego liście znajdują się na maksymalnie dwóch poziomach.

Klasyczne drzewo poszukiwań BST nie posiada wbudowanych mechanizmów równoważenia.

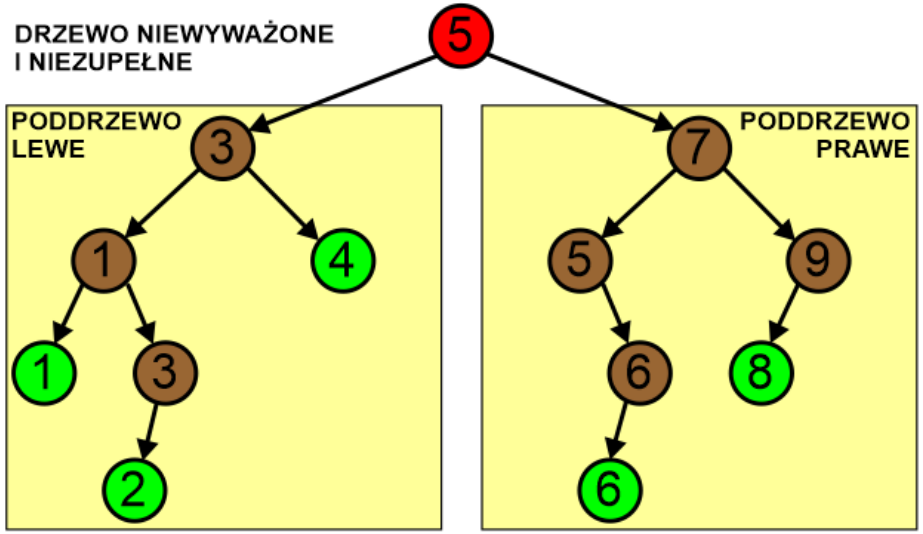

Przykładem drzewa totalnie niezrównoważonego jest lista:

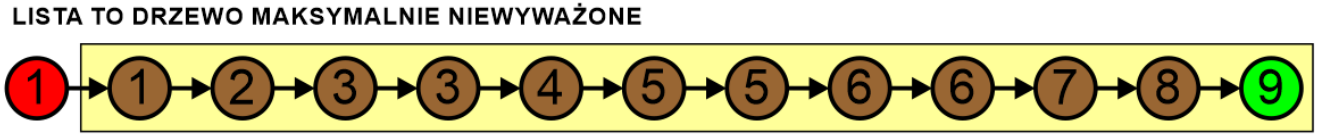

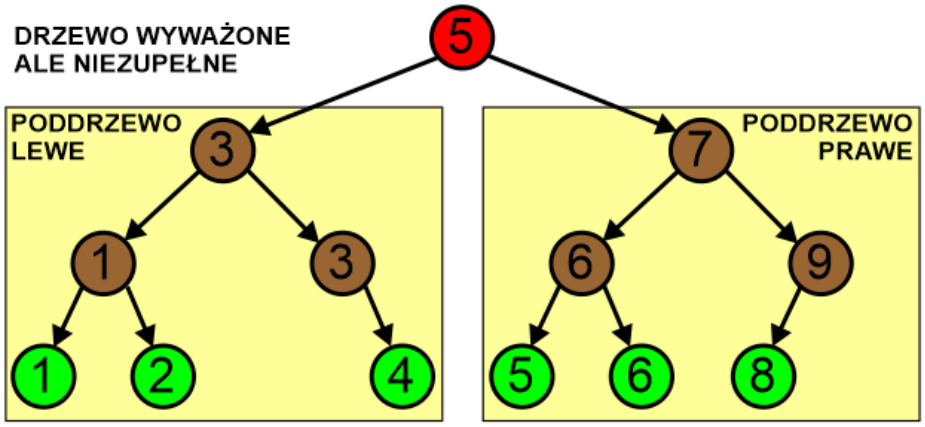

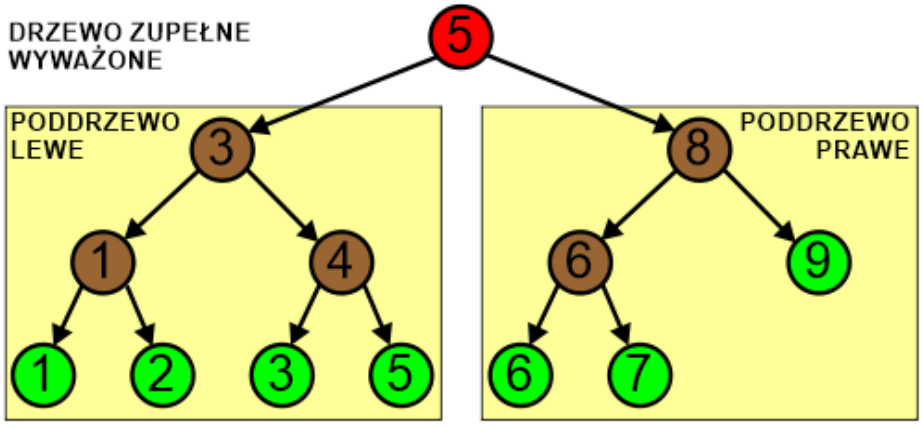

RODZAJE DRZEW

Drzewa mogą być między innymi:

Binarne – jeśli każdy węzeł posiada co najwyżej dwójkę dzieci.

k-Regularne – jeśli każdy węzeł posiada co najwyżej k dzieci.

Nieregularne – jeśli nie mają określonego maksymalnego stopnia węzła w drzewie.

Zupełne (kompletne) – gdy ma wszystkie poziomy z wyjątkiem ostatniego całkowicie zapełnione, a ostatni jest spójnie zapełniony od strony lewej.

Kopiec – to drzewo binarne, w którego węzłach znajdują się elementy reprezentowanego multizbioru, w którym dzieci nie są większe od rodziców.

Decyzyjne – gdy węzły drzewa zawierają warunki, a liście decyzje.

BST to **binarne drzewo poszukiwań** zawierające elementy o unikalnych kluczach, w którym klucze elementów w lewym poddrzewie są mniejsze od kluczy elementów w prawym poddrzewie dla każdego wierzchołka drzewa. BST nie posiada mechanizmów wyważania.

Czerwono-czarne – to rodzaj samoorganizującego się binarnego drzewa poszukiwań o wysokości maks. 2 log (n+1), stosowanego np. do implementacji tablic asocjacyjnych.

AVL – to **zrównoważone binarne drzewo poszukiwań** (BST). Każdy węzeł drzewa AVL ma przypisaną wartość -1, 0 lub +1 wyrażającą różnicę w wysokości lewego i prawego poddrzewa. Jeśli operacja na drzewie miałaby doprowadzić tą różnicę do wartości niedopuszczalnej (czyli < -1 lub > +1), w drzewie wykonywana jest specjalna operacja rotacji, przywracająca zrównoważenie.

B-drzewa – to uporządkowane drzewa zawierające węzły mogące przechowywać k uporządkowanych kluczy, spośród których każdy jest medianą dla wartości kluczy korzeni poddrzew węzła tego klucza, stosowane np. do indeksacji atrybutów w tabelach bazodanowych i dostępu do nich w czasie O(log n).

B+drzewa – to zmodyfikowane B-drzewa, które przechowują wszystkie obiekty w liściach, duplikując niektóre wartości kluczy w węzłach służących do szybkiego wyszukiwania obiektów w czasie logarytmicznym. Dodatkowo obiekty w liściach są łączone w porządku rosnącym, co tworzy graf.

DRZEWA REGULARNE

Drzewa regularne można w łatwy sposób reprezentować w **tablicy**.

Jeśli drzewa te są dodatkowo **zupełne**, wtedy reprezentacja ta jest **optymalnie oszczędna** z punktu widzenia wykorzystania pamięci, gdyż taka tablica jest spójnie wypełniona od strony lewej:

Przykład reprezentacji w tablicy drzewa binarnego oraz zależność umożliwiająca wyznaczenie indeksów dzieci oraz rodzica dla węzła o indeksie k:

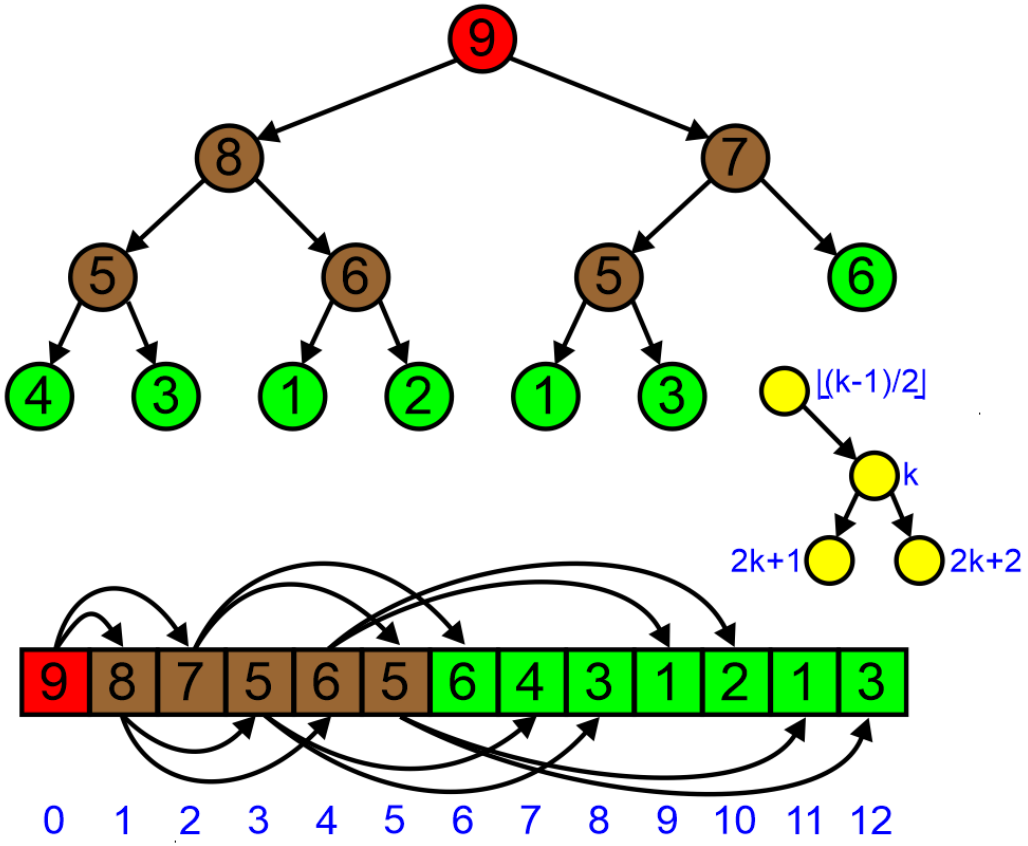

Dla drzew regularnych o większej ilości dzieci zależność tą odpowiednio modyfikujemy:

3k+1, 3k+2, 3k+3 i $\lfloor (k-1)/3 \rfloor$

4k+1, 4k+2 , 4k+3 , 4k+4 i $\lfloor (k-1)/4 \rfloor$ **itp.**

KOPIEC

Kopiec to drzewo binarne, w którego węzłach znajdują się elementy reprezentowanego multizbioru, które spełniają **warunek kopca**.

Warunek kopca mówi, iż jeśli węzeł y jest następnikiem węzła x, to element w węźle y jest nie większy niż element w węźle x.

Drzewo ma **uporządkowanie kopcowe**, gdy wszystkie jego elementy zachowują porządek kopcowy, tzn. elementy na ścieżkach w drzewie od korzenia do liścia uporządkowane są w sposób nierosnący.

Kopiec zupełny to zupełne drzewo binarne o uporządkowaniu kopcowym, czyli takie, którego wszystkie poziomy są wypełnione całkowicie za wyjątkiem co najwyżej ostatniego, który jest spójnie wypełniony od strony lewej.

Każde drzewo binarne można w łatwy sposób reprezentować w tablicy, a indeksy określone są przy pomocy następującej zależności:

PRZY INDEKSACJI OD 1

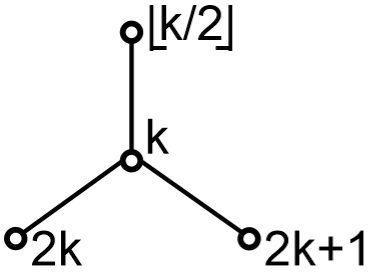

PRZY INDEKSACJI OD 0

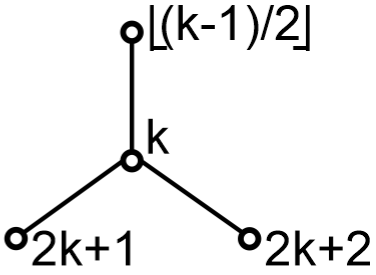

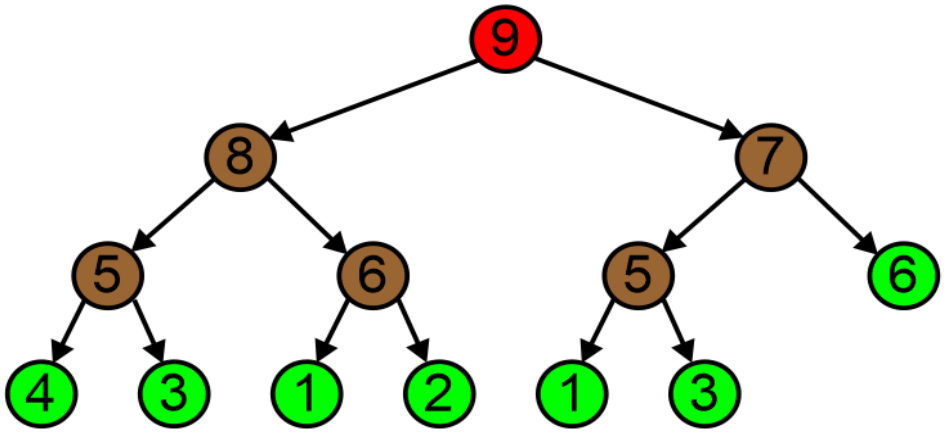

BINARNE DRZEWA POSZUKIWAŃ

Binarne drzewo poszukiwań (BST – binary search tree) to binarne drzewo reprezentujące elementy multizbioru w taki sposób, iż każdy wierzchołek ma po lewej elementy mniejsze, a po prawej większe od reprezentowanej wartości klucza przez ten wierzchołek (https://www.cs.usfca.edu/~galles/visualization/BST.html).

Odnajdywanie miejsca wstawienia nowego elementu polega na przechodzeniu od korzenia po węzłach drzewa w taki sposób, iż jeśli wartość jest mniejsza, wtedy idzie się w lewo, a jeśli większa lub równa w prawo.

Przechodzenie po drzewie jest dokonywane tak długo, dopóki nie natrafimy na sytuację, gdy węzłowi brak węzła lub liścia w pożądaną stronę.
Tam jest dodawany nowy element.

Drzewa BST nie posiadają żadnego mechanizmu wyważania, więc w pesymistycznymi przypadku może zostać zbudowana lista – czyli trywialna postać drzewa.

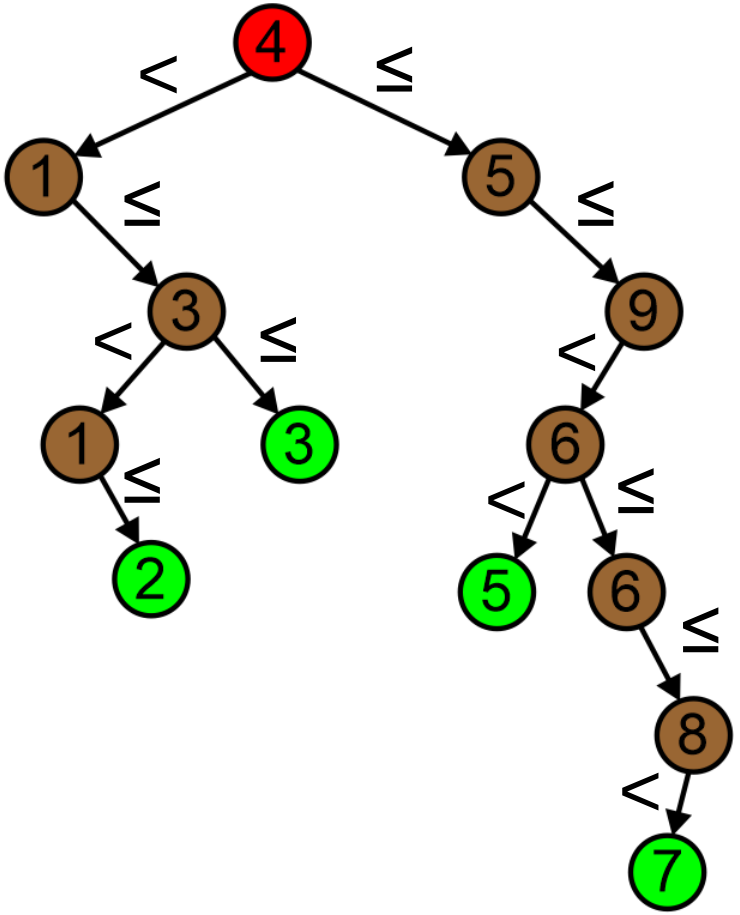

DRZEWA CZERWONO-CZARNE

Czerwono-czarne drzewo to binarne drzewo poszukiwań, w którego węzłach znajdują się elementy reprezentowanego multizbioru, pokolorowane na kolor czerwony lub czarny (https://www.cs.usfca.edu/~galles/visualization/RedBlack.html), przy czym:

- Korzeń drzewa jest zawsze czarny.
- Dzieci czerwonego rodzica muszą być czarni.
- Każda droga prowadząca z ustalonego węzła do dowolnego liścia liczy tyle samo czarnych.

Po odnalezieniu miejsca algorytmem poszukiwań binarnych i wstawienia nowego elementu, zostaje on pokolorowany na czerwono, a następnie jeśli nie są spełnione w/w warunki, dokonywane są operacje rotacji w lewo lub w prawo oraz odpowiednio zmieniany jest kolor.

Drzewa te są jednak mniej efektywne niż drzewa AVL oraz B-drzewa, więc szczegółowy algorytm działania nie będzie rozważany.

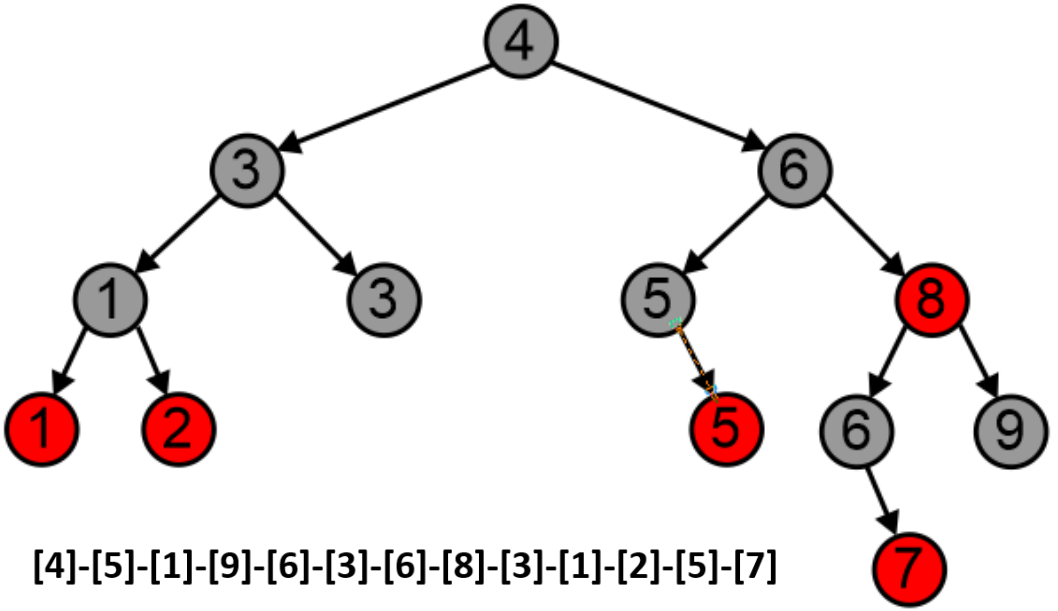

[4]-[5]-[1]-[9]-[6]-[3]-[6]-[8]-[3]-[1]-[2]-[5]-[7]

DRZEWA I DIAGRAMY DECYZYJNE

Drzewa decyzyjne to specjalny rodzaj drzew, który w węzłach drzewa podejmuje decyzje na podstawie zdefiniowanych warunków i dostępnych opcji wyboru:

DRZEWO DECYZYJNE

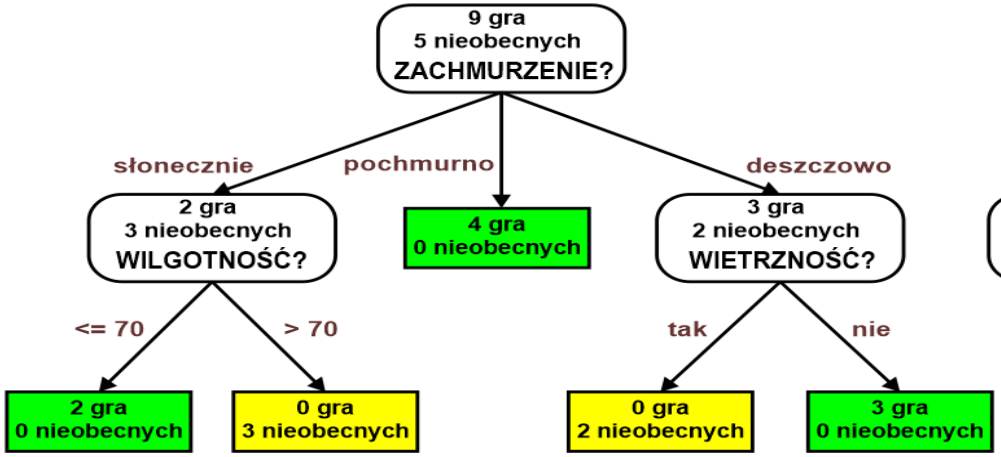

DIAGRAM DECYZYJNY

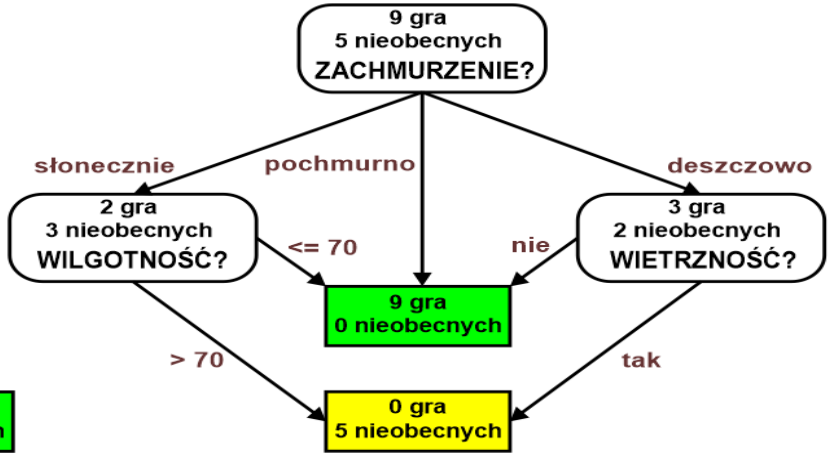

Diagram decyzyjny powstaje poprzez redukcję drzewa decyzyjnego na skutek:

- łączenia (agregacji) liści o tych samych wartościach,
- następnie poprzez redukcję węzłów, których wszystkie połączenia prowadzą do tego samego następnika.

Drzewo decyzyjne jest już **grafem**, gdyż zawiera alternatywne drogi pomiędzy węzłami oraz cykle, lecz jest oszczędniejszy niż analogiczne drzewo decyzyjne.

Jeśli każdy węzeł drzewa decyzyjnego posiada dokładnie dwa następniki, wtedy w wyniku takiego przekształcenia otrzymujemy **binarny diagram decyzyjny**.

B-DRZEWA i B+DRZEWA

B-drzewa i B+drzewa stopnia k to specjalne k-regularne drzewa pozwalające reprezentować klucze obiektów w uporządkowany sposób, zapewniając w czasie logarytmicznym dodawanie obiektów i ich usuwanie, ponieważ drzewa te posiadają mechanizm automatycznego wyważania węzłów, nie kluczy. Drzewa te mogą przechowywać k-1 kluczy/obiektów w jednym węźle oraz posiadać k dzieci (k ≥ 3). Są to drzewa samoorganizujące się, a więc wykonujące operacje podziału i łączenia, przesuwania i tworzenia i usuwania wierzchołków, które przywracają odpowiednią strukturę drzewa oraz porządek po dodaniu lub usunięciu obiektu o określonym kluczu do i z tych drzew.

B-drzewa 3 stopnia są rozszerzeniem idei binarnych drzew poszukiwań, gdyż każde poddrzewo zawiera elementy odpowiednio mniejsze, pomiędzy pewnymi wartościami lub większe od wartości kluczy przechowywanych w poszczególnych węzłach. Jest to struktura bardzo efektywna, gdyż zapewnia dodawanie, usuwanie i odnajdywanie dowolnego elementu w czasie O($log_k n$).

B+drzewa są nieco redundantne, bo przechowują duplikaty niektórych kluczy w węzłach decyzyjnych, a same obiekty przechowują w liściach na tym samym poziomie. Ponadto wzbogacają strukturę drzewa o krawędzie pomiędzy sąsiednimi liśćmi, które zapewniają bezpośredni dostęp do kolejnych posortowanych elementów. Program w Pythonie: http://python-wiki.appspot.com/?p=5846034605408256

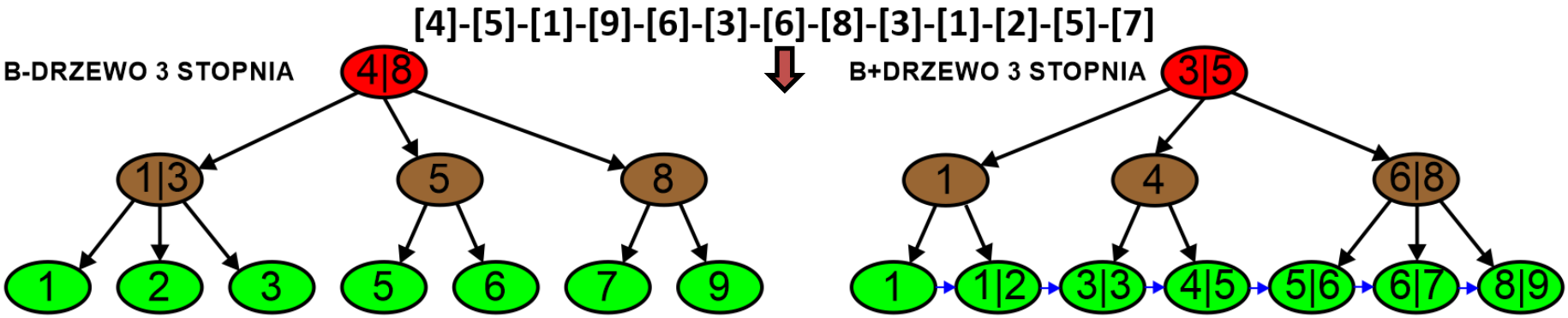

TWORZENIE B-DRZEWA 3. STOPNIA

Tworzenie B-drzewa dla ciągu kluczy jest złożonym procesem wymagającym wykonywanie operacji przywracających takie uporządkowanie drzewa (https://www.cs.usfca.edu/~galles/visualization/BTree.html):

Dodawanie nowego elementu do B-drzewa składa się z kilku kroków:

1. Idź od korzenia do odpowiedniego liścia w drzewie poruszając się po węzłach następująco:
   - w lewo po gałęziach, jeśli klucz jest mniejszy lub równy od lewej wartości klucza w węźle,
   - w prawo po gałęziach, jeśli klucz jest silnie większy od prawej wartości klucza w węźle,
   - w kierunku środkowej gałęzi, jeśli klucz jest silnie większy od lewej wartości i mniejszy lub równy od prawej wartości klucza.
2. Dodaj element do liścia w sposób uporządkowany, jeśli nie przechowuje jeszcze dwóch wartości.
3. Jeśli już zawiera 2 wartości, podziel go na dwa węzły, a środkową wartość przekaż do rodzica, a jeśli nie istnieje, utwórz go. Rodzic będzie wskazywał te dwa węzły, jeśli nie zawierał dwóch wartości.
4. Jeśli rodzic zawierał dwie wartości, również się dzieli i środkową wartość przekazuje do swojego rodzica, a jeśli takowy nie istnieje, utworzy go. Jeśli istnieje i jest pełny, rekurencyjnie do góry powtarza ten krok.

[4]-[5]-[1]-[9]-[6]-[3]-[6]-[8]-[3]-[1]-[2]-[5]-[7]

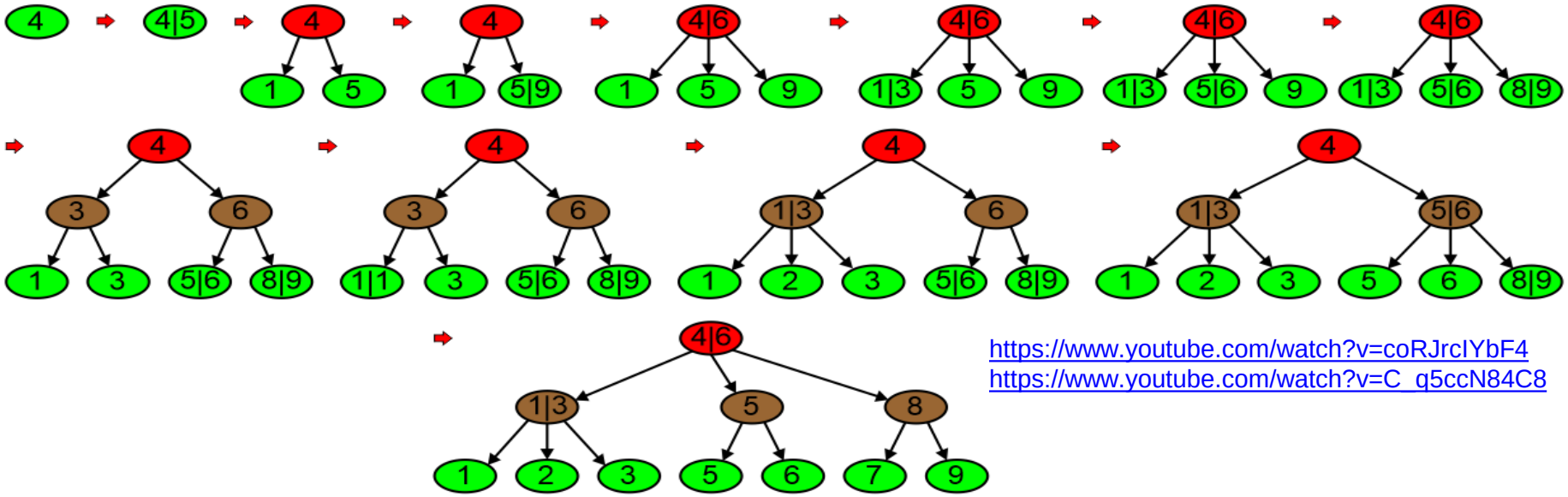

https://www.youtube.com/watch?v=coRJrcIYbF4
https://www.youtube.com/watch?v=C_q5ccN84C8

TWORZENIE B+DRZEWA 3. STOPNIA

Tworzenie B+drzewa dla ciągu kluczy jest złożonym procesem wymagającym wykonywanie operacji przywracających takie uporządkowanie drzewa (https://www.cs.usfca.edu/~galles/visualization/BPlusTree.html):

Dodawanie nowego elementu do B+drzewa składa się z kilku kroków: https://www.youtube.com/watch?v=_nY8yR6iqx4

1. Idź od korzenia do odpowiedniego liścia w drzewie poruszając się po węzłach następująco:
   - w lewo po gałęziach, jeśli klucz jest mniejszy lub równy od lewej wartości klucza w węźle,
   - w prawo po gałęziach, jeśli klucz jest silnie większy od prawej wartości klucza w węźle,
   - w kierunku środkowej gałęzi, jeśli klucz jest silnie większy od lewej wartości i mniejszy lub równy od prawej wartości klucza.
2. Dodaj element do liścia w sposób uporządkowany, jeśli nie przechowuje jeszcze dwóch wartości.
3. Jeśli już zawiera 2 wartości, podziel go na dwa węzły, lewy zawierający mniejszą wartość od środkowego, a prawy zawierający środkowy i większy element. Połącz krawędzią te dwa węzły. Ponadto środkową wartość klucza skopiuj do rodzica, a jeśli nie istnieje utwórz go. Rodzic wskazuje te dwa węzły, jeśli nie zawierał dwóch wartości.
4. Jeśli rodzic zawierał dwie wartości, również się dzieli i środkową wartość przekazuje do swojego rodzica, a jeśli takowy nie istnieje, tworzy go. Jeśli istnieje i jest pełny, rekurencyjnie do góry powtarza ten krok.

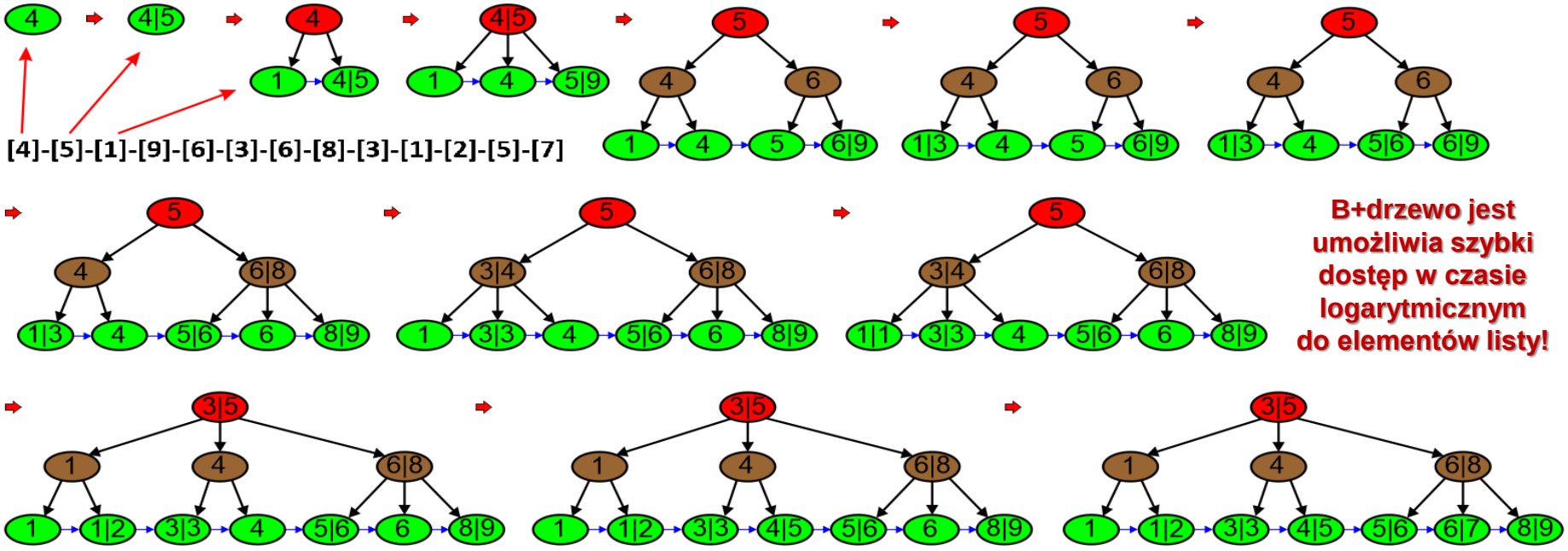

AVB+DRZEWA 3. STOPNIA

AVB+drzewa łączą koncepcje binarnych drzew wyszukiwania (BST), B-drzew, B+drzew oraz sortujących list podwójnie wiązanych. Są samo-wyważającą i samo-sortującą się złożoną strukturą (grafem), który zapewnia szybki dostęp do wszystkich kluczy (pesymistycznie logarytmiczny w przypadku braku duplikatów, optymistycznie stały) przechowywanych w drzewie oraz stały dostęp do kluczy poprzednich i następnych według wybranej metryki. Dodawanie i usuwanie elementów do AVB+drzew jest procesem złożonym składającym się z kilku kroków (o złożoności maksymalnie logarytmicznej), gdyż te operacje wymagają czasami przywrócenie doskonałego wyważenia drzewa: http://home.agh.edu.pl/~horzyk/lectures/ci/CI-AGDSandAVB+trees.pdf

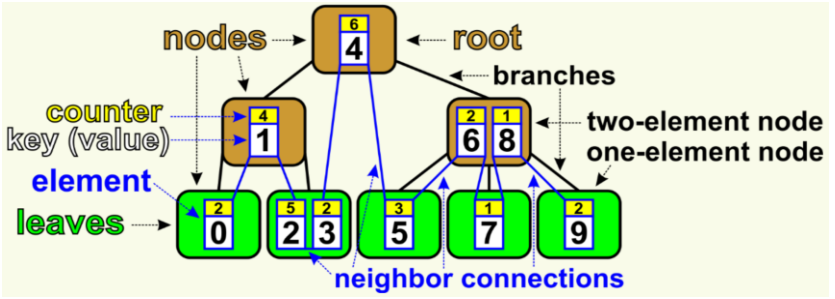

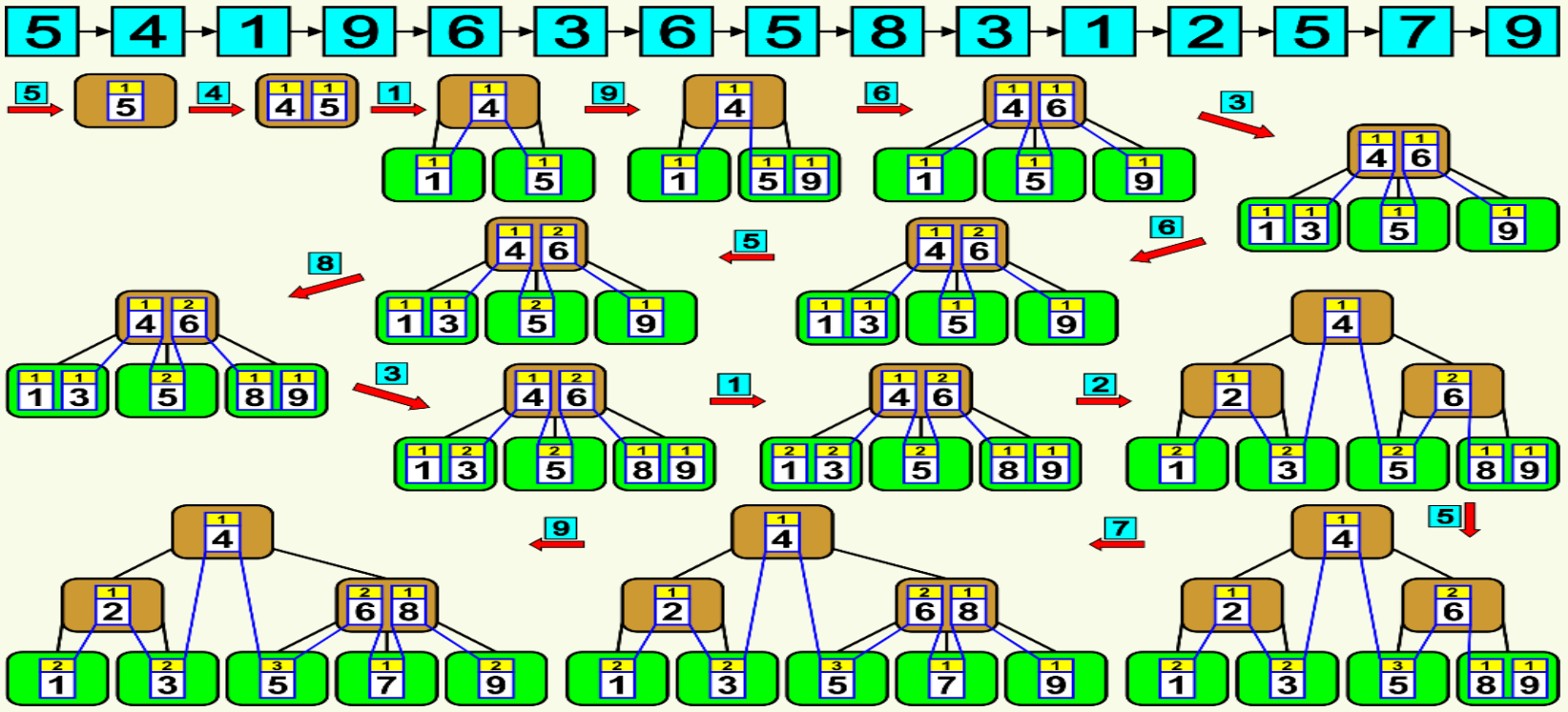

BIBLIOGRAFIA I LITERATURA UZUPEŁNIAJĄCA

1. L. Banachowski, K. Diks, W. Rytter: „Algorytmy i struktury danych”, WNT, Warszawa, 2001.
2. M. Sysło: „Elementy Informatyki”.
3. A. Szepietowski: „Podstawy Informatyki”.
4. R. Tadeusiewicz, P. Moszner, A. Szydełko: „Teoretyczne podstawy informatyki”.
5. W. M. Turski: „Propedeutyka informatyki”.
6. N. Wirth: „Wstęp do programowania systematycznego”.
7. N. Wirth: „ALGORYTMY + STRUKTURY DANYCH = PROGRAMY”.
8. Binarne drzewa poszukiwań: https://pl.wikipedia.org/wiki/Binarne_drzewo_poszukiwań
9. Złożoność obliczeniowa: http://xion.org.pl/files/texts/mgt/pdf/M_B.pdf
10. Sortowanie w Pythonie: https://docs.python.org/2/howto/sorting.html?highlight=complexity
11. Symulator tworzenia B-drzew: https://www.cs.usfca.edu/~galles/visualization/BTree.html
12. Symulator tworzenia B+drzew: https://www.cs.usfca.edu/~galles/visualization/BPlusTree.html
13. Symulatory: https://www.cs.usfca.edu/~galles/visualization/Algorithms.html
14. A. Horzyk, Associative Graph Data Structures with an Efficient Access via AVB+trees, In: 2018 11th International Conference on Human System Interaction (HSI), 2018, IEEE Xplore, pp. 169 - 175, DOI: 10.1109/HSI.2018.8430973
15. AVB+drzewa algorytmy: http://home.agh.edu.pl/~horzyk/lectures/ci/CI-AGDSandAVB+trees.pdf